

PALEO-AKTUEEL

Met de jaarlijkse uitgave van *Paleo-aktueel* geven de medewerkers van het Groninger Instituut voor Archeologie inzicht in een deel van het lopende onderzoek van het instituut.

Redacteurs voor dit nummer: Stijn Arnoldussen, Peter Attema, René Cappers, Henny Groenendijk, André van Holk, Gilles de Langen, Elisabeth van 't Lindenhout, Johan Nicolay, Annet Nieuwhof, Hans Peeters, Daan Raemaekers, Mans Schepers en Sarah Willemsen.

Redactiecoördinatie: Sarah Willemsen

Vormgeving: Siebe Boersma

Omslagontwerp: Siebe Boersma & Miriam Los-Weijns

Correctie Engelse samenvattingen: Xandra Bardet

Foto omslag: Duigenbakje in een beerput aan de Oude Boteringestraat 43/45, Groningen. (foto Jaap Buist). Zie artikel Yotti Van Deun & Frits Vrede.

ISBN 9789491431968

ISSN 1572-6622

Website: www.paleo-aktueel.nl

Adres van de redactie
Rijksuniversiteit Groningen
Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)
Poststraat 6 9712 ER Groningen
Tel.: 050 363 6712 fax 050 363 6992
gia@rug.nl

Adres van de uitgever
Barkhuis Publishing
Kooiweg 38 9761 GL Eelde
Tel. 050 3080936 fax 050 3080934
info@barkhuis.nl www.barkhuis.nl

**rijksuniversiteit
groningen**

**groninger instituut
voor archeologie**

© GIA. Inlichtingen:

www.rug.nl/let/onderzoek/onderzoekinstututen/gia/publications

Paleo-aktueel

26

Rijksuniversiteit Groningen / Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)
University of Groningen / Groningen Institute of Archaeology
& Barkhuis
Groningen, 2015

In dit nummer: 1) Nederland, 2) Italië en 3) Spitsbergen.

In dit nummer: 1) Dronrijp, 2) Ellersinghuizen, 3) Ezinge, 4) Groningen, 5) Hatsum, 6) Holwerd, 7) Jonkersvaart, 8) Klazinaveen, 9) Laudemarke, 10) Norg, 11) Oosterbeintum, 12) Schokland, 13) Texel, 14) Veenhuizen en 15) Zeijen

Inhoud

VOORWOORD	VII
DICK STAPERT, MARCEL NIEKUS, HENK PAAS, DICK BRINKHUIZEN & LYKKE JOHANSEN Een vindplaatscomplex uit het late Midden-Paleolithicum bij Zeijen (Dr.)	1
WILLY GROENMAN-VAN WAATERINGE Palynologisch onderzoek van enkele Drentse hunebedden	13
WIJNAND VAN DER SANDEN Gelukkig hebben we de foto's nog – de houten knots van Klazienaveen (Dr.)	19
WIEKE DE NEEF & MARTIJN VAN LEUSEN Onderzoek aan het einde van de bergweg: prehistorisch gebruik van een Calabrese bergvallei	25
SARAH WILLEMSSEN & JORN SEUBERS Toegevoegde waarde of waardeloze toevoeging? Ervaringen met 3D-documentatie in het veld	37
TINEKE VOLKERS Buitenbeentjes, bloempotten en verloren schapen. North African Red Slip ware (ARS) ten noorden van de Limes	47
HENNY GROENENDIJK & MARTIN VAN DEN BOSCH Depot Jonkersvaart (Gr.): twee 9 ^{de} eeuwse zilveren muntfibula's en een Romeinse bronzen munt	55
MANS SCHEPERS, JASPER HUIS IN 'T VELD & PAUL VAN DER KROFT Wat stro, struikhei en dorsresten verbindt	65
ESTHER SCHEELE & REMCO ROLLINGSWIER Gasselte boerderijen: migratie van zand naar klei	73
NELLEKE IJSSENNAGGER Een bijzondere Vikingvondst van Texel	81
VINCENT VAN VILSTEREN Een mislukte kraak uit de 14 ^{de} eeuw – over een onderzoekje in 1941 in Veenhuizen (Dr.)	89
YOTTI VAN DEUN & FRITS VREDE Houten duigenbakjes uit de Late Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd	99

HENNY GROENENDIJK & ELZO RENKEN Een 14 ^{de} eeuws eergetouw uit het Ellersinghuizerveld (gem. Vlagtwedde, Gr.)	107
FROUKJE VEENMAN Een bijzonder 'veenfenomeen' in Corpus den Hoorn	117
SARAH DRESSCHER Timemanagement op Spitsbergen. Een historisch-archeologische benadering van Pomoren in de 18 ^{de} eeuw	125
YFTINUS VAN POPTA Het maritieme cultuurlandschap van Schokland	133
DAAN RAEMAEKERS De verbeelding van de prehistorie 2. Postzegels als spiegels van maatschappelijke ontwikkelingen	141

Voorwoord

Archeologisch onderzoek is eigenlijk altijd verrassend. Of het nu gaat om het ontdekken van bronstijdbewoning in het hoogland van Noord-Calabrië in Zuid-Italië of de aanwezigheid van Midden- en Jong-Palaeolithische artefactclusters in het Drentse landschap. Soms zijn vondsten ronduit bijzonder, zoals de Vikingarmbanden en -ringen gedaan op het eiland Texel of de vondst van twee zilveren muntfibula's en een grote bronzen munt uit ongeveer dezelfde periode te Jonkersvaart in de provincie Groningen, alle gevonden met de metaaldetector. Of maken we kennis met een type artefact waarvan lang niet iedereen het bestaan zal kennen, zoals houten duigenbakjes uit de Late Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd, opgegraven uit beer- en waterputten van de stad Groningen. Of met een fragment van de houten schaar van een eergetouw uit de 14de eeuw uit het Groningse Vlagtwedde, op een moment dat de ploeg al in gebruik was. Ook horen we over lopend archeologisch en historisch onderzoek naar de expedities van de Pomoren (Russische jagers uit het gebied van de Witte Zee) naar Spitsbergen en hoe belangrijk een goede planning was voor deze groep om succesvol in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

Deze aflevering bevat zoals gebruikelijk ook bijdragen over bioarcheologisch onderzoek, zoals het palynologische onderzoek gedaan rond Drentse hunebedden met de nadruk op vegetatiereconstructie van de recentere fasen van deze monumenten. De gepresenteerde analyses onderschrijven dat de hunebedden gelegen waren in open bossen of aan de rand van bos en open veld. Bijzonder is de analyse van zogenaamde dubbelkuilen te Norg in een opgraving van een vroeg-middeleeuws nederzettingsterrein. Zorgvuldig graafwerk en 'slimme' bemonstering leidden tot de conclusie dat het hier gaat om voorraadkuilen die voor dat doel werden schoongebrand. Een tweede bijdrage met betrekking tot middeleeuws nederzettingsonderzoek betreft de aanwezigheid van boerderijen van het type Gasselte op de kleigronden, waar voorheen de aandacht vooral naar het voorkomen van dit type op de Drentse zandgronden ging.

Tot slot treft de lezer bijdragen aan over archeologische afbeeldingen op postzegels als spiegels van maatschappelijke ontwikkelingen en een evaluatie van recente ontwikkelingen op het gebied van 3D-documentatie in het veld. Kortom, in deze Paleo-aktueel opnieuw een gevarieerd en voor iedereen toegankelijk aanbod van het fascinerende wetenschappelijk onderzoek dat vanuit of in samenwerking met het Groninger Instituut voor Archeologie door een keur aan onderzoekers wordt ondernomen. Ik kijk alweer uit naar de volgende aflevering!

Peter Attema
Directeur GIA

De verbeelding van de prehistorie 2. Postzegels als spiegels van maatschappelijke ontwikkelingen

Daan Raemaekers¹

De prehistorie is een periode waarover de archeologie per definitie de enige informatiebron is. Dat wil niet zeggen dat het grote publiek hierover alleen via archeologen geïnformeerd wordt: er zijn veel wijzen waarop de beeldvorming van de prehistorie tot stand komt. In eerste instantie kan gedacht worden aan films (zie bijvoorbeeld Holtorf 2005), maar er zijn nog veel andere mogelijkheden om de prehistorie te vertalen naar beeldvorming voor het grote publiek. Eerder ging in *Paleo-aktueel* de aandacht uit naar de verbeelding van de prehistorie door middel van speelgoed (Raemaekers & Van Oorsouw 2012), waarbij geconcludeerd werd dat de fabrikanten steeds teruggrepen op hetzelfde cliché van de holbewoner, met knots en berenvel.

In deze bijdrage staat de postzegel met de afbeelding van een prehistorisch thema centraal. De stelling die hier geïllustreerd wordt, is dat postzegels een graadmeter zijn van de maatschappelijke relevantie van dat thema. Zo werd er in Nederland voor gekozen om in 2008 een postzegel te wijden aan 125 jaar ANWB en niet aan 90 jaar Biologisch-Archeologisch Instituut. Dit is een keuze die primair is ingegeven door de maatschappelijke relevantie van een onderwerp en daarnaast door de economische waarde ervan. Postzegels worden namelijk over de hele wereld verzameld, waarbij naast landenverzamelingen thematische verzamelingen gebruikelijk zijn. Aansluiten bij veelvuldig verzamelde thema's betekent dat er internationaal veel postzegels verkocht worden.

Het onderzoek is uitgevoerd op basis van verschillende websites waarop overzichten worden gegeven van postzegeluitgiften, geordend per land en jaar.² Deze verzamelingen zijn thematisch ontsloten en doorzocht op postzegels met de thema's 'archeologie' en 'prehistorie'.³ De postzegels zijn vervolgens in een database verzameld waarbij afbeelding, jaartal en land zijn opgenomen. Er zijn twee kanttekeningen te plaatsen bij de kwaliteit van de database. Ten eerste is het mogelijk dat er postzegels ontbreken als ze in de webcatalogi niet zijn ondergebracht bij de genoemde thema's. Ten tweede is het soms onduidelijk uit welke periode een afgebeelde archeologische vondst dateert. Dat is primair een iconografisch probleem: de auteur kent de materiële cultuur van de Europese prehistorie niet uit zijn hoofd en in sommige gevallen kan de opname, dan wel uitsluiting in de database onterecht zijn.⁴ Het onderstaande onderzoek is gebaseerd op absolute aantallen omdat zelfs in landen waar prehistorie een populair thema is voor postzegels, het proportioneel nog steeds om een kleine groep gaat.

De postzegel in het algemeen

De eerste postzegel werd in Groot-Brittannië in 1840 in roulatie gebracht. In de twee decennia erna gingen alle Europese landen postzegels produceren. In de eerste decennia werden de Britse zegels gekenmerkt door de afbeelding van de vorst; pas in 1924 werd de eerste thematische zegel uitgegeven ter gelegenheid van de *British Empire Exposition*. Thematische zegels werden in de Europese

Tabel 1. Overzicht van postzegels met een prehistorisch thema in Europa.

	38	43	48	49	53	54	57	58	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
Malta	1		1		1																1							
Zweden		2				5	3					1		1												1		
Monaco				1														1										
Liechtenstein					1																							
Denemarken							2							1				1										
Griekenland								1	8											2	7			5			1	
Cyprus										1		2	2						1					1				3
Roemenië										1																1		
Noorwegen										3				1	1	1		1		1	1	1	1					
Bulgarije											1		1					1					1	8				
Frankrijk												1				1								1			1	
Polen												1	1															
Albanië													1															
Spanje														10														
België																1												
Jersey																	1		1									
Oost-Duitsland																	2							2				
Zwitserland																					2	2	1					
Portugal																						1						
West-Duitsland																								3	2			
Guernsey																									5			
Ierland																									1			
Isle of Man																												1
Hongarije																												
Italië																												
Spaans Andorra																												
Aland																												
Estland																												
Moldavië																												
San Marino																												
Bosnië																												
Joegoslavië/Servië																												
Kroatië																												
Litouwen																												
Macedonië																												
Finland																												
Frans Andorra																												
Kosovo																												
Nederland																												
Wit-Rusland																												
Groot-Brittannië																												
Slovenië																												
Rusland																												
TOTALEN/jaar	1	2	1	1	2	5	5	1	8	2	3	4	2	8	11	3	1	6	2	5	11	3	2	20	8	2	2	4
Decennia	1		4		13									42														61
Aantal landen/decennium	1		3		5									13														17

landen in verschillende jaren geïntroduceerd.⁵ In Nederland stonden de eerste thematische zegels in het teken van de strijd tegen tuberculose (1906).

De eerste postzegel met een prehistorisch thema komt uit Malta: het gaat om een zegel uit 1938 met de afbeelding van de neolithische tempel van Mnajra. In de loop van de daaropvolgende decennia groeit het aantal landen dat postzegels uitgeeft geleidelijk (tabel 1). De onderzochte websites geven aan dat in de periode 1943-2014 in totaal 287 postzegels met een prehistorisch thema zijn uitgebracht, verdeeld over 43 landen. Kan de

analyse van deze dataset ons informeren over maatschappelijke ontwikkelingen en de betekenis die de prehistorie daarbij had in deze afgelopen zeventig jaar?

1943-1978: Scandinavië, postzegels en prehistorie

De Scandinavische landen Noorwegen, Zweden en Denemarken delen een complexe geschiedenis. Noorwegen was in de periode 1536-1814 onderdeel van het Deense koninkrijk. In de periode 1596-1720 werd een reeks regionale oorlogen gevoerd met Zweden en de Baltische staten. Na de Napoleontische

81	83	85	86	87	88	89	92	93	94	95	96	97	98	99	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	TOTALEN/land				
					1						4													4							12			
									1																						15			
	1					6										1									1						11			
											1																				2			
	1				1				4														4								14			
																															24			
	2														2																14			
						1																									3			
											1																				12			
												1																			12			
1			1				1															1	1	1	1	1	1	1			12			
																															2			
		1																						1							3			
						1																		1							21			
											2	2				2						2	2								1			
									4																	2	1	5			14			
																															4			
																															5			
													1																1		3			
																							1	1	1						8			
																															11			
																															4			
										1	1		1																		2			
																															3			
										2																					7			
						1																		1							1			
						1																									1			
																															5			
											3				2																1			
											1																				5			
											1															1					1			
																															5			
																															1			
																															4			
																															6			
																															5			
																															2			
																															4			
																															3			
																															4			
																															3			
																															3			
																															9			
																															6			
																															3			
																															2			
																															5			
																															3			
1	4	1	2	1	9	7	6	3	10	5	11	5	7	7	6	4	2	7	3	7	4	11	9	6	7	5	9	1	2	287				
29							54							59																				
13							24							19																				

periode werd ook dit deel van de kaart van Europa hertekend: Noorwegen werd losgemaakt uit het Deense koninkrijk en bevond zich tot 1905 in een personele unie met Zweden. Dat betekende dat het Zweedse koningshuis ook als vorst van Noorwegen functioneerde en dat Zweden het buitenlandbeleid bepaalde. Vanaf 1905 is Noorwegen onafhankelijk.

Denemarken geeft vanaf 1854 postzegels uit; beide andere landen volgen één jaar later. De eerste thematische postzegels uit Noorwegen uit 1914 herdenken het gegeven dat het land tien jaar onafhankelijk is.

Pas veel later, als de huidige natiestaten al een decennialange geschiedenis hebben, worden postzegels met een prehistorisch thema uitgegeven. In de periode 1943-1978 geven Noorwegen, Zweden en Denemarken een groot aantal zegels met prehistorisch thema uit. In Zweden gaat het om 13 postzegels, in Noorwegen om 11 zegels en in Denemarken om 4 zegels. Opvallend is dat het in Zweden en Noorwegen niet alleen gaat om eenmalige uitgaven, maar ook om postzegels die langjarig in gebruik zijn. In beide landen dragen deze postzegels afbeeldingen van rotsgravures. In Zweden worden de langjarige zegels

Tabel 2. Correlatie tussen natievorming en postzegels met een prehistorisch thema.

Tabel Prehistorie en natievorming		
	Uitgifte van postzegels	Eerste postzegel met thema prehistorie
Sovjet-Unie		
Estland	Vanaf 1991	1995
Letland	Vanaf 1991	Niet
Litouwen	Vanaf 1991	1997
Moldavië	Vanaf 1991	1995
Wit-Rusland	Vanaf 1991	2003
Oekraïne	Vanaf 1991	2007
Tjecho-Slowakije		
Tjechische Republiek	Vanaf 1993	Niet
Slowakije	Vanaf 1993	Niet
Joegoslavië		
Slovenië	Vanaf 1991	2007
Kroatië	Vanaf 1991	1994
Bosnië-Herzegovina	Vanaf 1992	1997
Montenegro	Vanaf 2006	Niet
Servië	Vanaf 2006	2008
Kosovo	Vanaf 2008	2000

uitgegeven in de periode 1954-1964; hun Noorse tegenhangers in de jaren 1963-1975.

Het is opvallend dat een groot deel van de Europese postzegels met een prehistorisch thema in de periode 1943-1978 afkomstig is uit deze Scandinavische landen. Er is geen aanwijzing dat juist in deze periode politieke omstandigheden, vergelijkbaar met die in andere Europese landen, postzegels tot een politiek instrument maakte. De conclusie is dan ook dat in deze periode de prehistorie een relatief belangrijke plaats in de maatschappij moet hebben ingenomen. Blijkbaar nam de maatschappelijke betekenis na 1978 af, al blijven in de decennia erna postzegels met een prehistorisch thema geproduceerd worden.

1990-2010: natievorming, postzegels en prehistorie

Bij het ontstaan van een nieuw land dient een nieuwe identiteit opgebouwd te worden.

Postzegels kunnen op een zeer toegankelijke en zichtbare wijze de iconen van de nieuwe maatschappij weergeven, voor binnenlands en buitenlands gebruik. In veel nieuwe landen zijn hierbij prehistorische voorwerpen gebruikt; voorwerpen dus uit een tijd dat de nieuwe natiestaat nog niet bestond! Soms ligt een politieke interpretatie voor de hand. Zo gaan twee Kroatische postzegels uit 1998 over de vindplaats Krapina, met meer dan 800 fossiele resten van Neanderthalers. Deze vondst werd al in 1889 gedaan door Dragutin Gorjanovic-Kramberger (Radovčić 1988) en door middel van de postzegel worden we eraan herinnerd dat deze iconische vindplaats in Kroatië ligt en ontdekt werd door een Kroatische wetenschapper. De natie kan trots zijn op beide feiten. In andere gevallen is de politieke connotatie minder duidelijk. Zo draagt de eerste postzegel met prehistorie-thema in Litouwen een afbeelding van een staf gemaakt van het bot van een eland (c. 3000 v. Chr.), zonder verdere aanduiding van de vindplaats. Waarom is voor dit onderwerp gekozen?

In de jaren negentig van de vorige eeuw vielen drie Europese landen uiteen: de Sovjet-Unie, Tjecho-Slowakije en Joegoslavië (tabel 2). In de decennia voor het uiteenvallen van deze landen zijn geen postzegels uitgebracht met een prehistorische voorstelling. In de meeste nieuwe landen die ontstonden zijn sindsdien wél postzegels met het thema prehistorie uitgebracht. Ik onderscheid hier twee groepen: landen waar binnen tien jaar een postzegel wordt uitgebracht met een prehistorie-thema en landen waar dat later of niet gebeurde. In de eerste groep bevinden zich landen die zich in de schaduw van een grote buur bevinden, namelijk Estland, Litouwen, Moldavië, Kroatië, Bosnië en Kosovo.⁶ De uitgifte van postzegels met een prehistorie-thema in deze landen past in de hierboven beschreven hypothese dat prehistorische vondsten als instrument worden gebruikt

Fig. 1. Postzegels met een megalietgraf. Schaal 1:1 (compositie Siebe Boersma, RUG/GIA).

in natievorming. Kosovo is in dit rijtje een extreem voorbeeld. Hier werden acht jaar voor de formele onafhankelijkheid al postzegels met een prehistorie-thema uitgegeven en is de uitgifte van postzegels als natievormend instrument ingezet. Alleen Servië vormt een uitzondering in deze groep: het land bevond zich niet in de schaduw van een grote buur, maar bleef bij het uiteenvallen van Joegoslavië uiteindelijk alleen achter. Echter, ook hier werd een nationaal verleden onderbouwd door een postzegel met een prehistorisch thema.

In de tweede groep spelen politieke motieven bij de uitgifte van postzegels met een prehistorisch thema een kleinere rol of zijn ze zelfs afwezig. De tweede groep lijkt te bestaan uit landen waarvan de nationale identiteit niet of veel minder ter discussie stond. Het uiteenvallen van Tsjecho-Slowakije in de Tsjechische Republiek en Slowakije verliep relatief geruisloos, terwijl ook het uittreden van Slovenië uit Joegoslavië duidelijk minder politieke (en militaire) problemen opleverde dan de latere opdelingen van Joegoslavië. Ook Wit-Rusland en Oekraïne behoren tot deze groep. De vraag is of de recente politieke en militaire problemen in Oekraïne ook hun weerslag zullen vinden in de keuze voor het afbeelden van prehistorische thema's op postzegels.⁷

Twee landen passen niet in dit patroon, Letland en Montenegro. Ik kan geen reden voorleggen waarom Estland en Litouwen wel postzegels met een prehistorie-thema inzetten ten behoeve van natievorming, terwijl Letland, met een vergelijkbare gecompliceerde geschiedenis, daar geen gebruik van maakt. Daarnaast heeft Montenegro als enige voormalige Joegoslavische republiek geen postzegels met een prehistorie-thema. Het is verleidelijk te concluderen dat de scheiding tussen kleine buur Montenegro en grote buur Servië (kenmerkend voor groep 1) hier niet leidde tot grote politieke frictie (kenmerkend voor groep 2).

Stenen op zegels: postzegels met megalietgraven

In de bovenstaande paragrafen is nauwelijks ingegaan op de soort afbeelding die gebruikt wordt om de prehistorie te verbeelden, maar er zijn veel verschillende soorten postzegels met een prehistorisch thema. Zo zijn er zegels met bekende archeologen, met musea, met reconstructietekeningen, met landschappelijke situaties (*sites*) of met specifieke vondsten. Hier ga ik in op één specifieke vondstcategorie, die van de megalietgraven (hunebedden). In totaal zijn er 22 postzegels met dit thema in Europa uitgegeven (fig. 1). De Nederlandse hunebedpostzegel werd in 2002 uitgegeven: in dat jaar werd van elke provincie een vel met zes themazegels uitgegeven. De Drentse iconen bestaan uit de weerman Pelleboer, het heideschaap, een hunebed, een kunstwerk van de ganzenhoedster, een bord met bruinen bonen en de TT in Assen. Het hunebed als Drents icoon dus.

Gezien het aantal hunebedpostzegels dat in Europa is uitgegeven, is het hunebed niet alleen een Drents icoon, maar een icoon van de prehistorie in veel landen waar ze worden aangetroffen. Opvallend is dat in de meeste landen met megalietgraven één of enkele postzegels met dit thema zijn geproduceerd, behalve in België, Luxemburg, Duitsland en Polen. Voor Duitsland is dit opvallend: het land heeft een groot aantal zegels met prehistorisch thema uitgegeven, maar het gaat daarbij uitsluitend om uitzonderlijke vondsten en niet om landschappelijke situaties. De overige drie landen kennen zeer weinig postzegels met een prehistorisch thema. In zijn algemeenheid zijn megalietgraven in de meeste landen eenmalig als thema uitgekozen. De uitzondering hierop vormt Denemarken met megalietgrafzegels in 1966, 1983 en 2007.

Conclusie

Het onderwerp dat wordt afgebeeld op postzegels is geen toevalligheid, maar het resultaat van overleg in en de keuze van

nationale commissies. Als gevolg hiervan kunnen postzegels gebruikt worden om een beeld te verkrijgen van de maatschappelijke onderwerpen die dergelijke commissies van belang achten. In deze bijdrage is vanuit dit standpunt de maatschappelijke status van de prehistorie in Europa onderzocht: vanaf de eerste postzegel van Malta in 1938 tot de postzegels die eind 2014 verschenen.

Zweden, Denemarken en Noorwegen hebben in relatief grote aantallen postzegels met een prehistorisch thema vervaardigd. Deze landen begonnen er relatief vroeg mee, vanaf respectievelijk 1943, 1957 en 1963. In de jaren zestig en zeventig gaven Zweden en Noorwegen zelfs langjarige zegels uit.

Postzegels blijken een goed instrument te zijn om maatschappelijke ontwikkelingen in kaart te brengen. Zo viel op dat bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en Joegoslavië in de jaren negentig van de 20ste eeuw de nieuwe landen postzegels met een prehistorisch thema inzetten om het verleden van de nieuwe natiestaat te voorzien van nieuwe iconen. Vanuit een wetenschappelijk oogpunt een bijzondere actie, aangezien in de prehistorie de betreffende staten natuurlijk niet bestonden. Het heeft het er dan ook alle schijn van dat deze jonge naties hun bestaansrecht legitimeerden door middel van de toe-eigening van het culturele erfgoed.

Postzegels met megalietgraven komen in veel verschillende landen voor. In Nederland zijn hunebedden een icoon voor Drenthe, blijkens de uitgave in het kader van postzegels met provinciale thema's. In andere landen lijken ze eerder nationale symbolen van de prehistorie te zijn.

Prehistory in images 2. Postage stamps as a reflection of society

Since the themes depicted on postage stamps are determined in national commissions, stamps can be studied as a reflection of the societal relevance of these themes. This article focuses on European stamps with a prehistoric theme. It is concluded

that stamps with this theme have served as instruments to create historical icons in the new nation-states emerging from the break-up of the Soviet Union and Yugoslavia. The analysis moreover suggests that especially during the 1960s and 1970s prehistory was an important societal factor in Sweden, Denmark and Norway. The final case study focuses on megalithic tombs. Whilst in many countries these are depicted as national icons, in the Netherlands they are part of a set of themes typifying the province of Drenthe, stressing their status as a regional icon.

Noten

1. Rijksuniversiteit Groningen, Groninger Instituut voor Archeologie, d.c.m.raemaekers@rug.nl.
2. <http://www.catawiki.nl/catalogus/100271-postzegels> en <http://www.postbeeld.com/en/fsc/home/>. Beide zijn voor het laatst in juni 2015 geraadpleegd.
3. Het is opvallend dat volgens deze websites ook dinosaurussen tot de prehistorie worden gerekend.
4. Ik dank Sofia Voutsaki voor het beoordelen van de selectie van Albanië, Griekenland en Cyprus.
5. Ik heb niet onderzocht in welke landen in welke jaren de eerste thematische postzegels zijn uitgegeven.
6. Ook Åland kan in deze rij worden opgenomen. Dit is een Finse eilandengroep bewoond door etnische Zweden. Vanaf 1984 geeft Åland eigen postzegels uit; in 1994 verschijnen de eerste postzegels met een prehistorisch thema.
7. Archeologie speelt wel degelijk een rol in het conflict in Oekraïne. Het Allard Pierson Museum te Amsterdam huisvestte voorafgaande aan de Krim-oorlog van 2014 de tentoonstelling De Krim, waarbij goudvondsten werden tentoongesteld. De vondsten zijn afkomstig van musea op de Krim. Na afloop van de tentoonstelling besloot het Amsterdamse museum de

vondsten in beheer te houden omdat onduidelijk was aan wie de vondsten moesten worden overgedragen: de Oekraïense overheid (die geen zeggenschap meer had op de Krim) of de musea op de Krim (die nu onder Russisch gezag staan). Beide partijen claimen het eigendom (<http://nos.nl/artikel/688906-museum-adam-houdt-krimgoud.html>).

Literatuur

- Radovčić, J., 1988. *Gorjanović-Kramberger i Krapinski Pračovjek / Gorjanović-Kramberger and Krapina Early Man*. Zagreb.
- Raemaekers, D.C.M. & M.F. van Oorsouw, 2012. De verbeelding van de prehistorie. Spelen met de oertijd. *Paleo-aktueel* 23, 1-7.

